

Jerzy Michalewicz (Kraków)

Dwór szwedzki Zygmunta III w latach 1587–1600

Niniejszy szkic ma za zadanie wypełnić istniejącą dotąd w historiografii polskiej lukę, w badaniach nad rozwojem dworu szwedzkiego w pierwszych latach panowania Zygmunta III. Luźne wzmianki rozrzucone w pracach, głównie: A. Szelałowskiego, W. Konopczyńskiego i K. Lepszego, w niewielkim tylko stopniu pozwalają zorientować się w warunkach, w jakich powstał i kształtował się ten ważny w owym okresie ośrodek polityki królewskiej. Zagadnienie to ściśle związane jest z problemem emigracji szwedzkiej do Polski z przełomu XVI i XVII wieku, który to problem poza syntetycznym artykułem S. Herbst'a również nie doczekał się wyczerpującej monografii¹. Większym dorobkiem w tym zakresie wykazuje się historiografia szwedzka².

Sporadyczne kontakty polityczne i kulturalne Szwecji z Rzeczpospolitą w XV i pierwszej połowie następnego stulecia nabierają na znaczeniu w drugiej połowie XVI w. Wojny inflancka, moskiewska i problem walki o „dominium maris Baltici” bezpośrednio oddziaływały na ożywienie i pogłębienie związków między tymi dwoma państwami. Małżeństwo zawarte między siostrą Zygmunta Augusta, Katarzyną i ks. finlandzkim Janem, bratem Eryka XIV (1562), będące wyrazem układu sił politycznych u progu północnej wojny siedmioletniej, ułatwiło w znacznym stopniu przeprowadzenie na elekcji 1587 r. unii dynastycznej między Warszawą a Sztokholmem. Gdy układ sił politycznych w obrębie basenu Morza Bałtyckiego, podobieństwa ustroju wewnętrznego oraz względy geograficzno-handlowe skłaniały do zawarcia przymierza między państwami Wazów i Jagiellonów, to nie było danych przemawiających za unią personalną.

Wybór Zygmunta Wazy wciągnął Polskę w wieloletnie targi o Estonię, obiecaną jej przez elekta wbrew woli możnowładztwa szwedzkiego. Objęcie

¹ S. Herbst, Swedish emigrants in Poland at the turn of the 16th and the 17th centuries, *Poland at the XIth international Congress of Historical Sciences in Stockholm*, Warszawa 1960, s. 205–216.

² Najpełniejszy zestaw prac historyków skandynawskich z tego zakresu podaje wyżej wym. artykuł Herbst'a oraz rozprawa J. Trypućki, *Svenskarna i Polen under Sigismund III tid.*, „Svio Polonica” Stockholm 1942, Nr IV, s. 20–52.

przez Zygmunta III tronu szwedzkiego (1592) pogłębiło rozdzźwięk między królem a polityczną opozycją zgrupowaną wokół osoby Karola ks. Sudermanii. Ten ostatni, wykorzystując oddalenie Zygmunta III i jego nietolerancyjną politykę wyznaniową wobec luteranckiej Szwecji, doprowadził w 1598 roku do otwartej wojny domowej. Neutralność Rzeczypospolitej wobec dynastycznej polityki króla przyspieszyła militarną klęskę drugiej wyprawy Zygmunta III do Szwecji (1598), co w konsekwencji doprowadziło do jego detronizacji (1599). Pierwszy masowy napływ Szwedów do Polski obserwujemy po 1578 r. Byli to młodzi ludzie zamierzający zdobyć wykształcenie w polskich uczelniach katolickich. Ośrodkami skupiającymi młodzież szwedzką były seminaria papieskie w Braniewie i w Wilnie, które w myśl swych fundatorów miały przede wszystkim kształcić Skandy-nawów³.

W latach 1579—1588 alumni pochodzący z Królestwa Szwedzkiego stanowili około 45% uczniów seminarium w Braniewie⁴. Pewna liczba Szwedów zdobywała wykształcenie w gimnazjach protestanckich miast pruskich⁵. Po 1587 r. fala szwedzkich kandydatów przybywających na studia w uczelniach polskich maleje przy wzrastającej z biegiem lat liczbie emigrantów politycznych. W okresie tym, licząc od jesieni 1587 r. do pierwszych lat XVII w. wyróżnić możemy cztery wyraźne fazy napływu Szwedów do Polski. Pierwsza z nich związana była z formowaniem się dworu szwedzkiego Zygmunta III. Następne, wobec zaostrzającej się walki wewnętrznej w Szwecji, nabrały charakteru emigracji politycznej. Taka była druga fala Szwedów zmuszonych do uchodźstwa potężną kampanią antykatolicką zapoczątkowaną w ich ojczyźnie po obradach sejmu w Söderköping w 1595 r. Większość emigrantów zwróciła się wtedy do Finlandii, pozostającej wówczas pod zarządem przychylnego Zygmuntovi III Klasa Fleminga. Wyjazd do Polski znacznej grupy Szwedów podczas sejmu w Arboga w 1597 r. miał wyrażać m.in. protest przeciwko samowładnym rządów ks. Karola. Czwarta i ostatnia fala emigracji nastąpiła po militarnej klęsce Zygmunta III pod Stångebro (1598 r.). Tym razem Finlandia i Estonia nie wydawały się uciekinierom dosyć bezpiecznym schronieniem przed zemstą ich zwycięskiego wroga, ks. Karola. Ośrodkami, w których gromadzili się, stała się Dania, a przede wszystkim Polska (Gdańsk). Po 1600 r. zjawisko emi-

³ Seminarium w Braniewie uposażone zostało m. in. przez Katarzynę Jagiellonkę oraz Grzegorza Borasta, Szweda, kanonika warmińskiego i sekretarza królewskiego. Procenty od tych sumy przeznaczone były na utrzymanie alumnów-Szwedów; zob. G. L ü h r, *Die Matrikel der päpstlichen Seminars zu Braunsberg 1578—1798*, Mon. Hist. Warm., XI, Królewiec 1925, s. 10, 343.

⁴ S. Herbst op. cit., s. 209. W latach 1578—1613 seminarium to odwiedziło 138 uczniów oznaczonych w metryce jako Szwedzi. W 1623 r. ostatni Szwed zapisał się w szeregi alumnów. Metryka seminarium w Wilnie notuje ostatniego Szweda w 1613 r.

⁵ W założeniach programowych np. gimnazjum toruńskiego było kształcenie Szwedów, zob. S. T y n c, *Dzieje Gimnazjum Toruńskiego*, t. 2. „Roczn. Tow. Nauk w Toruniu”, t. 53, z. 1, s. 209—211.

gracji politycznej ze Szwecji do Polski stało się zjawiskiem sporadycznym. Emigracja szwedzka z końca XVI i początku XVII w. trwała równie krótko, jak unia personalna między Polską i Szwecją. Z biegiem lat narastać zaczęła tendencja przeciwna. Wielu Szwedów, zawiedzionych w swych nadziejach wiązanych z osobą Zygmunta III, wraca po 1598 r. do ojczyzny. Część z nich została stracona za zdradę, część przeszła na stronę Karola IX. Cenne dla badań nad emigracją szwedzką w Polsce źródło, satyra „Hertig Carls Slaktarebenck” zestawia nazwiska 383 Szwedów, którzy przed 1617 r. opuścili swą ojczyznę⁶. Wymieniono tu 105 szlachciców, 13 sekretarzy i pracowników kancelarii królewskiej, 12 szambelanów, 28 wojskowych i urzędników, 22 komendantów wojskowych, 8 trębaczy, 84 rajtarów, 39 żołnierzy oraz nazwiska 54 Szwedów o niesprecyzowanej profesji.

Problem dworu szwedzkiego Zygmunta III wiąże się ściśle z zagadnieniem ksenofobii w Polsce⁷. Postrachem dla szlachty polskiej była nie tyle duża liczba dworzan czy artystów cudzoziemców otaczających króla, co możliwość przechwytywania przez nich tłustszych kąsków ze stołu królewskiego, tj. dzierżaw, nadań, przywilejów itd., oraz sprawa ułatwionego w takich warunkach oddziaływania obcych wpływów politycznych na osobę władcy. Problem ten, znany już w czasie panowania Jagiellonów, stał się tym drażliwszy w epoce królów elekcyjnych. Pakta konwenta Henryka Walezego, zatwierdzone przez króla Stefana Batorego tzw. artykuły henrykowski (1576), ustawa sejmu koronacyjnego z tego roku i pakta konwenta Zygmunta III (1587)—zabraniały władcom nadawania cudzoziemcom urzędów tak koronnych, jak i dworskich. W szczególności Henryk Walezy i Zygmunt III przyrzekali, że nie będą zatrudniali na swoich dworach cudzoziemców z wyjątkiem nieznacznej liczby osobistych służących. Ci ostatni mieli następnie opuścić w krótkim czasie Polskę, opłaceni z prywatnych funduszy panującego. Do takich ram prawnych miał ograniczyć się cudzoziemski dwór nowego elekta Zygmunta Wazy.

Zygmunt III oraz jego siostra Anna przybyli do Gdańska 9 października 1587 r. Towarzyszył im liczny orszak panów szwedzkich oraz oddziały wojskowe, złożone ze Szwedów i Niemców. Księga szafarska, prowadzona w okresie podróży Zygmunta III z Gdańska do Krakowa notuje wydatki w postaci wypłat gotówką (po 1 gr dziennie) i kosztu wyżywienia 260 „sathelitów” (orszak szlachty szwedzkiej), 100 rajtarów, 80 drabantów, 8 lokajów i 10 trębaczy⁸. Ogółem 458 osób dworu i gwardii przybocznej.

⁶ Satyra *O mordercy księciu Karolu*, której domniemanym autorem był Eryk Sparre, wydana została w 1617 r. Przedrukowano ją w 1915 r. w serii „De 100 böckerna”, nr 2, z krytycznym komentarzem Tora Berga.

⁷ Materiały do tego zagadnienia znaleźć można w rozprawach m.in. P. Dąbkowskiego, *Stanowisko cudzoziemców na prawie litewskim w drugiej połowie XV i w XVI wieku (1447—1588)*, Lwów 1912; J. T a z b i r, *Ze studiów nad ksenofobią w Polsce w dobie późnego renesansu*, „Przegl. Hist.”, t. 48, Warszawa 1957.

⁸ AGAD, Rach. król., Rkps 282, k. 34 i in.

Z innych źródeł wiemy, że Zygmunt Waza prowadził do Krakowa 80 pieszych i 80 konnych żołnierzy⁹, co znajduje potwierdzenie w notatkach księgi szafarskiej, bowiem poza wydatkami na kuchnię królewską zapisywano tu koszty mięsa wydawanego codziennie „peditibus Svecis”¹⁰. Wśród przybyłych do Polski dostojników szwedzkich znajdowali się, poza ks. Anną i jej otoczeniem, znani już szlachcie z czasów elekcji: podkanclerzy Eryk Sparre i Eryk Brahe, dalej bracia tego ostatniego Gustaw i Magnus, radcy królewscy Ture i Eryk Bielke, Gustaw i Sten Banerowie, 15 pacholąt i in. Samej szlachty szwedzkiej na dworze krakowskim było, przynajmniej do połowy 1588 r., sto osób. W tej bowiem liczbie witali oni kardynała Aldobrandiniego podczas jego wjazdu do Krakowa (26 lipca 1588 r.)¹¹. Od momentu przybycia szwedzkich dworzan Zygmunta III do Krakowa zostali oni zorganizowani w odrębny dwór pod władzą marszałka Eryka Brahego. Godność tę posiadał E. Brahe już w sierpniu 1587 (zob. skład personalny dworu) co wskazywałoby, że znaczniejsze urzędy dworskie zostały obsadzone jeszcze przed wyjazdem elekta ze Szwecji. O szczegółach organizacyjnych tego dworu wiemy niewiele. Posiadamy jedynie fragmentaryczne przekazy źródłowe o jego życiu codziennym. Dworzanie szwedzcy nie występowali w spisach imiennych dworu polskiego. Jedynie paziowie szwedzcy zaliczeni zostali w skład dworu krakowskiego, stąd nazwiska ich figurują w spisie dworzan z 27 grudnia 1587¹². O odrębności szwedzkiego dworu Zygmunta III świadczy fakt całkowitego braku w księgach podskarbińskich szczegółowych rachunków wypłat pensji i innych wydatków na rzecz Szwedów. Występują tu tylko globalne sumy rocznych wydatków za lata 1588—1589, które następnie przekazywane były z pewnością do rozchodowania odpowiednim urzędnikom z tego dworu. Księgi szafarskie w czasie podróży dworu notują osobne pozycje na kuchnię dla katolików i osobne dla protestantów (w dni postów katolickich), a więc i kuchnię musieli Szwedzi posiadać osobną.

Wobec niechętnego Szwedom stanowiska szlachty polskiej, Zygmunt III zmuszony był do stopniowego zmniejszania liczby członków szwedzkiego dworu. Część Szwedów opuściła Polskę po sejmie koronacyjnym, a poważna grupa wyjechała po sierpniu 1588 r.¹³. Oddziały wojskowe przybyłe ze Szwecji zostały na wiosnę 1588 r. odesłane skutami do Gdańska, a stąd do Szwecji, ze względu na nieokreśloną bliżej epidemię, która zapanowała

⁹ J. U. Niemcewicz, *Dzieje panowania Zygmunta III*, t. I, 1836, s. 82.

¹⁰ AGAD, Rach. król., Rkps, 282, k. 35 i in.; koszt dziennego utrzymania dworu szwedzkiego wynosił wówczas 45—50 zł, a na woły i barany dla piechoty wydawano około 14 zł (cena wołu 8 zł); *ibid.*

¹¹ *Relacje nuncjuszków apostolskich i innych osób o Polsce od roku 1548—1690*, t. II, Berlin-Poznań 1864, s. 7.

¹² W. Dobrowolska, *Do dziejów dworu królewskiego w Polsce*, „Kwart. Hist.”, R. XLVIII, Lwów 1934, s. 327—328.

¹³ K. Lepszy, *Rzeczpospolita Polska w dobie sejmu inkwizycyjnego*, Kraków 1939, s. 63.

między nimi¹⁴. Biorąc pod uwagę stosunek pieniędzy wypłacanych Szwedom tytułem pensji w 1589 roku do odpowiedniej sumy z 1588 r., sądzić należy, że ilość tych wydatków zmalała co najmniej o połowę, co świadczyłoby o poważnym zmniejszeniu się liczby członków dworu szwedzkiego (zob. s. 167). Rok 1589 przyniósł dalsze zaostrzenie się ataków szlachty, żądającej usunięcia Szwedów z dworu królewskiego. Sprawa ta wyłożyła podczas obrad sejmku pacyfikacyjnego (wiosna 1589). Zygmunt III zmuszony został do złożenia obietnicy, że odprawi większość dworzan-Szwedów po zjeździe w Rewlu, a tych, których pozostawi, będzie opłacał ze skarbu szwedzkiego¹⁵. Na oświadczenie to powołali się w Rewlu, w memoriale wystosowanym na ręce króla szwedzkiego, towarzyszący Zygmuntowi III Polacy¹⁶.

Według listy dworzan sporządzonej w Rewlu, w otoczeniu Zygmunta III przebywało 66 Szwedów¹⁷. Po powrocie z Rewla król wywiązał się z danego na sejmie 1589 r. słowa, zatrzymując przy sobie niewielką liczbę dworzan, głównie sekretarzy i pokojowców, a odprawiając do Szwecji pozostałych (większość pacholąt, gwardię przyboczną)¹⁸. Niedalekie prawdy były więc słowa króla wypowiedziane do senatorów po sejmie 1590 r.: „co się tyczy de pactis — mówił Zygmunt III — a tośmy już wszystkich odpuścili Szwedów i drabanty, którzy zdrowia naszego ostrzegli (?), tak że i dziesiątka już Szwedów nie mamy przy sobie”¹⁹. Imienne spisy Szwedów, przebywających na dworze Zygmunta III w roku 1591 i 1592, znalazłem w księdze szafarskiej; zanotowano tu osoby, które towarzyszyły królowi w czasie podróży z Wiślicy do Janowca w listopadzie 1591 oraz z Krakowa do Warszawy w sierpniu 1592²⁰. W listopadzie 1591 wydano z kuchni królewskiej żywność dla następujących osób (podaję nazwiska w piśmowni oryginału):

Petrus Brask (v. Braszk)

Eryk Rijbink (v. Ribink)

Torstyn (Tohs ?)

Joannes Bold (v. Bulth v. Boltoss)

Henrik Neikier (v. Noikirzk v. Nekirk)

Nicol. Raszk (v. Raszko)

Petrus Barbisz (v. Borbiesz)

Petrus Szostak

pacholąt 3

trębaczy 8

¹⁴ *Kronika mieszczanina krakowskiego z lat 1575—1595*, wyd. H. Barycz, Bibl. Krakowska nr 70, 1930, s. 59.

¹⁵ K. Lepszy, *Rzeczpospolita*, s. 63.

¹⁶ Ibid.; zjazd w Rewlu Zygmunta III oraz Jana III (we wrześniu 1589 r.) miał na celu m.in. unormowanie zatargu o Estonię.

¹⁷ Ibid. Liczba ta obejmuje prawdopodobnie tylko dworzan i urzędników bez uwzględnienia służby im towarzyszącej. W Rewlu dwór Zygmunta III był na utrzymaniu Jana III a nie króla polskiego. Zob. P. Piasecki, *Kronika*, tłum. J. Bartoszewicza, Kraków 1870, s. 94.

¹⁸ K. Lepszy, *Rzeczpospolita*, s. 80 (przyp. 1).

¹⁹ *Archiwum domu Sapiehów*, Lwów 1892, s. 57—58, Lew Sapieha do ks. Radziwiłła z Warszawy 7 maja 1590 r.

²⁰ AGAD, Rach. król. Rkps 293a, k. 14, 25, 49.

W sierpniu 1592 r. oprócz wyżej wspomnianych osób towarzyszą królowi: Belka (Eryk Bielke), Pensky oraz dodatkowo jeszcze dwóch paziów. Ogółem w listopadzie 1591 r. wymieniono w tejże księdze szafarskiej 11 dworzan i 8 trębaczy, 26 osób ich służby (koni 27, na tyle bowiem wydano im wówczas owsa). W sierpniu 1592 r. zanotowano z kolei 14 dworzan, 8 trębaczy i 28 osób służby (bez sług E. Bielkego). Omówione powyżej spisy nie uwzględniają dostojników dworu szwedzkiego (z wyjątkiem Eryka Bielkego), np. Gustawa Brahego. Odtworzony, na podstawie różnych źródeł, skład personalny dworu szwedzkiego Zygmunta III w latach 1587—1600 (zob. niżej) zawiera nazwiska 70 osób, które w różnych latach zaliczane były do najbliższego otoczenia króla. Uzyskaliśmy tą drogą przybliżone cyfry pracowników dworu poszczególnych kategorii, tj. marszałka, 2 podkomorzonych, koniuszego, 24 dworzan, 11 sekretarzy i pracowników kancelarii, 4 komorników, 14 pacholąt, kaznodzieję, 7 kapelanów, 2 duchownych niższych stopni oraz 2 Szwedów o nieokreślonym zajęciu dworskim²¹.

Objęcie przez Zygmunta III tronu szwedzkiego w 1594 r. (koronacja), mogło — jak się zdawało — umocnić stanowisko Szwedów na dworze królewskim. Przeczą temu jednakże fakty. Sejm 1593 r. zażądał, by po koronacji w Szwecji król „służbę swoją szwedzką, która z nim przybędzie, popłaciwszy jej zasługi ze swojej kieszeni, odesłał zaraz z powrotem...”²² Żądanie to świadczyło o braku zrozumienia u posłów sejmowych poważnej sytuacji Zygmunta III w Szwecji, który zagrożony w swych prawach do tronu dziedzicznego zmuszony był utrzymywać stały kontakt ze swoją ojczyzną, przy pomocy oddanych sobie Szwedów. Zastrzeżenia szlachty poddyktowane były w dużej mierze obawą przed polityczną działalnością Szwedów w Polsce, ale nie były też bez racji, jeżeli chodzi o finansową stronę tej sprawy.

Przedstawiciele obcego Rzeczypospolitej narodu, dworzanie władcy szwedzkiego, utrzymywani byli na koszt nadwornego skarbu króla polskiego, a co więcej, zasługi ich wobec korony szwedzkiej nagradzane były nadaniami uszczuplającymi dochody tego skarbu. Jak powyżej stwierdziłem, szwedzkie otoczenie elekta, zdążające z nim na koronację do Krakowa w 1587 r., utrzymywane było całkowicie na koszt Polski²³. O łożeniu pie-

²¹ W pewnych okresach liczba Szwedów na dworze królewskim powiększała się o liczbę dworzan Anny Wazówny. W latach 1587—1589 ks. Anna przebywała z bratem przez około jeden rok. Następnie towarzyszyła mu w czasie drugiego swego pobytu w Polsce (od przełomu 1591/92 do czasu wyjazdu króla do Szwecji w sierpniu 1593) oraz po powrocie Zygmunta III ze Szwecji w 1598 r. Ze znaczniejszych osób dworu księżniczki można wymienić: ochmistrza i ochmistrzynię, małżeństwo: Jana Sparrego i Magdalenę Brahe, kuchmistrza Polikarpa Koppa, koniuszego Hansa Povelssona, dworkę Elżbietę Oxenstierna, Krystynę Baner i kaznodzieję Olausa Simonsa.

²² R. Heidenstein, *Dzieje Polski od śmierci Zygmunta Augusta do r. 1594*, przekład Głiszczyńskiego, *Dziejopisowie krajowi*, t. VI—VII, Petersburg 1857, s. 246.

²³ AGAD, Rach. Król., Rkps 282; Zygmunt III przyjechał w 1587 r. do Polski bez pieniędzy. Pożyczki zaciągano już w Gdańsku, a dalsze wydatki pokrywał podskarbi

niędzy na wyżywienie dworzan szwedzkich i utrzymanie ich koni w latach następnych świadczą omówione już notatki szafarza z listopada 1591 r. i z sierpnia 1592. Fakt pobierania przez Szwedów pensji z nadwornego skarbu udowodniony jest źródłowo tylko odnośnie do lat 1588 i 1589 r. W 1588 r. na opłacenie szlachty, pachołat i żołnierzy szwedzkich wydano 22 701 zł 5 gr, a na stroje dla paziów ponad 600 zł²⁴. Ze względu na pomieszczenie w tej kwocie żołąd dla żołnierzy, nie przedstawia ona faktycznych kosztów utrzymania dworu szwedzkiego. W 1589 r. (od stycznia do sierpnia) wypłacono Szwedom 4958 zł 25 gr, 15 denarów, co stanowiło około 13% kwoty, którą w tym czasie otrzymali dworzanie polscy²⁵. Nie sądzę, by kwotą tą objęto wszystkie osoby wymienione w rewelskim spisie dworu szwedzkiego Zygmunta III. Biorąc pod uwagę, że wypłata ta dotyczyła tylko okresu około pół roku, na jedną z 66 osób tam wymienionych wypada ok. 75 zł, tzn. rocznie każdy z dworzan pobierałby 150 zł. Kwota ta stanowiła opłatę na niewiele ponad 2 konie (na 1 konia rocznie płacono 60 zł) nie licząc jurgieltu i strawnego. Z przytoczonego powyżej wykazu obroków wydanych w listopadzie 1591 r., wynika, że każdy z dworzan szwedzkich posiadał od 3 do 5 koni. Sądzić więc należy, że część kosztów utrzymania dworu szwedzkiego Zygmunta III pokrywano ze skarbu szwedzkiego, albo raczej przeznaczano na ten cel pieniądze pobierane wprost z pewnych dochodów skarbu nadwornego, np. z żup krakowskich (zob. Gustaw Brahe). Za tą drugą ewentualnością przemawiałby fakt podnoszenia przez szlachtę polską stałych pretensji w stosunku do Zygmunta III w związku z wysokimi kosztami utrzymania jego szwedzkiego dworu (np. w memoriale rewelskim do Jana III — zob. s. 165, lub sejmie 1593 r. — zob. s. 166), przy jednoczesnym braku w księgach podskarbińskich po 1589 r. jakichkolwiek kwitów wypłat uczynionych na rzecz Szwedów²⁶.

Poza spisem dworu z 27.XII.1587 (pachołeta) nazwiska Szwedów znikają z wszelkich wykazów osób zatrudnionych na dworze, list wypłat itd. Pojawiają się one tylko w wykazach obroczników kuchni dworskiej i to w czasie podróży (2 wypadki zob. wyżej).

Dworzanie szwedzcy, którzy przyjechali z Zygmuntem III do Polski, to w większości wysoko wykształceni przedstawiciele możnych rodów. Niektórzy z nich, jak podkanclerzy Sparre, Brahowie, Banerowie czy Bultius,

w. kor. J. Dulski i Anna Jagiellonka. Na sumę ogólną 3770 zł, pobranych wówczas na kuchnię królewską, księga szafarska (ibid., k. 2) notuje tylko jeden wypadek pobrania pieniędzy (127 zł 22 gr) od „kapitana Lurensa” (dowódca oddziałów szwedzkich, grudzień t.r.).

²⁴ ÅGAD, Rach. król., Rkps 344—354, k. 60—61: in solutionem diariorum equitibus germanis, locais, satellitibus et pueris Svecis: 2270 zł 5 gr; a labori vestium puerrorum satellitor [um] alioru [m] que svecorum SMR [ok.] 600 zł.

²⁵ Ibid. k. 62—63: in solu[tionum] aulicis svecis SMR.

²⁶ Spotkałem, poza spisem pachołat z grudnia 1587 r., tylko jedną notatkę z 1593 r., mówiącą o zakupieniu dla Szweda-pachołęcia „Izen Hausen panilondu łok 14” — ibid. k. 243.

odbyli długoletnie peregrynacje i studia na uniwersytetach włoskich lub niemieckich. Większość to protestanci, choć są i katolicy, nawróceni jeszcze przed przybyciem do Polski (Sparre, Bielke, Guldenstierna, Bullius) lub też dopiero pod presją otoczenia Zygmunta III, np. E. Brahe. Z czasem przewagę liczebną na dworze zdobędą wychowankowie seminarium papieskiego z Braniewa, Wilna czy Ołomuńca. Szkołę polityczną przeszli oni w kancelarii Jana III. Część z nich miała za sobą udział w poważnych misjach dyplomatycznych. Stąd czołowi doradcy Zygmunta III z pełną swobodą nawiązywali rokowania z senatorami polskimi czy z posłami i agentami habsburskimi, wykazując orientację w polityce międzynarodowej. Niemniej jednak oderwani od zmieniającej się z każdą chwilą sytuacji w ojczyźnie, a traktujący Rzeczpospolitą jako obiekt przetargów, Szwedzi posuwali się niejednokrotnie do ryzykownej, czasem wręcz samobójczej, akcji politycznej. Ich bezkompromisowość wobec postulatów polskich podważała stanowisko samego Zygmunta, jak to wykazała np. sprawa skryptu, który rozpowszechnili Szwedzi w czasie Sejmu Inkwizycyjnego (1592), a wykorzystali go w swej kontrakcji zwolennicy Zamoyskiego²⁷. Przykładem podobnego postępowania najbliższych doradców Zygmunta III były długoletnie tajne rokowania z domem habsburskim, w którym nie licząc się z polską racją stanu, starali się Szwedzi kosztem Rzeczypospolitej uzyskać pewne korzyści dla swej ojczyzny.

Szlachtę polską drażniła również bezwzględność, z jaką obcy przybysze zabiegali o korzyści materialne kosztem tych, którzy wynieśli szwedzkiego królewicza na tron polski. Bezwzględne ingerowanie Szwedów w sprawy czysto wewnętrzne Rzeczypospolitej również dawało poważny, a słuszny z polskiego punktu widzenia atut i tak nieufnej wobec poczynań Zygmunta III części społeczności szlacheckiej. Próba wykorzystania tronu polskiego jako placówki szwedzkiej propagandy spaliła na panewce, dzięki kontrakcji Zamoyskiego i jego stronnictwa, które wykorzystało zresztą słabość ówczesnej władzy królewskiej oraz nieudolność samego Zygmunta III Wazy. Odniesione przez zwolenników Zamoyskiego zwycięstwo opłacono jednak poważnym obniżeniem autorytetu królewskiego, co miało wydać w przyszłości nader opłakane skutki.

²⁷ K. Lepsiy, *Rzeczpospolita*, s. 393 i przyp. 1.

Skład osobowy dworu szwedzkiego Zygmunta III w latach 1587—1600

I: Osoby zidentyfikowane

Axenber g J o n a s (v. Axeberg)¹ Fin. Do Polski przybył w 1598 r. Na dworze pełnił obowiązki sekretarza królewskiego; katolik.

Banér G u s t a w A x e l s s o n (ur. 19 maja 1547, ściany 20 marca 1600 w Linköping). 8 października 1581 r. poślubił Krystynę Sture, ur. 22 grudnia 1559 r., zm. 4 stycznia 1619 r., córkę hr. Svante Sture². Od 13 lutego 1569 r. sprawował funkcję marszałka króla szwedzkiego, a następnie również urząd starosty sztokholmskiego. 5 października 1588 mianowany zostaje starostą Rewla, a 29 kwietnia 1593 powołano go na starostwo w Vallentuna. W 1587 r. Gustaw B. towarzyszy Zygmunтови III w jego podróży do Polski, który to kraj poznał już jako poseł Jana III na elekcję 1573 r. Za zasługi oddane Zygmunтови III otrzymuje 29 grudnia 1587 pensję w wysokości 1000 talarów rocznie, pobieraną z dochodów płynących z Rygi. Razem z Janem Bultusem organizuje w Krakowie kancelarię szwedzką Zygmunta III. Po sejmie koronacyjnym wyjeżdża do Wilna, a następnie do Rygi i Rewla. 1 sierpnia 1588 wraca do Szwecji. Do końca życia pozostał wiernym stronnikiem Zygmunta III. Po sejmie w Uppsali (luty 1598), w obawie przed represjami ze strony ks. Karola, ucieka do Polski. Po klęsce wyprawy Zygmunta III do Szwecji uwięziony przez zwycięskiego ks. Karola zostaje skazany na karę śmierci.

Banér S t e n A x e l l s o n (ur. w 1546, ściany 20 marca 1600 r. w Linköping). Żonaty: 1° 31 sierpnia 1571 z Małgorzatą Grip, zm. w marcu 1586, córką Börje Nilsson (Grip), 2° Ingeborgą Tott, córką Klasa Åkessona Totta³. Starszy brat Gustawa B., znany dowódca wojskowy i dyplomata, wyznaczony przez Jana III na doradcę Zygmunta III w Polsce, prowadził w czasie sejmu koronacyjnego ożywioną działalność polityczną. Do niego i do Ture Bielkego skierowany był memoriał marszałka w kor. Andrzeja Opalińskiego, zatytułowany „komunikacja wiadomości sejmowych przez p. marszałka podana do przeczytania Szwedom Turobelkowi i konstelbanderowi”⁴. Sten B. pozostawał w Polsce do czasu zjazdu w Rewlu, tzn. do lipca 1589. W Szwecji przebywać będzie w otoczeniu Anny Wazówny. W 1597 r. ponownie przybędzie do Polski. W roku następnym dowodzi flotą królewską w czasie podróży Zygmunta III do Szwecji. Po bitwie pod Stångebro zostaje wzięty do niewoli i 20 lipca 1600 r. stracony⁵.

¹ Prawdopodobnie synami jego byli: Henryk i Zygmun Axenbergowie. Zygmun (ur. 1597) wstąpił do seminarium papieskiego w Braniewie (XI.1611). Obaj bracia studiowali następnie w Germanicum w Rzymie; zob. G. Lühr, *Die Matrikel*, s. 65.

² H. Almqvist, *Svenskt Biografiskt Lexikon* (dalej cyt. SBL), t. II, s. 647/651.

³ H. Almqvist, *ibid.*, s. 640—647.

⁴ K. Lepszy, *Walka stronnictw w pierwszych latach panowania Zygmunta III*, Kraków 1929, s. 112, przyp. 2.

⁵ Pewną rolę na dworze Anny Wazówny, a następnie chyba i Anny Austriaczki odegrała krewna obu braci Banerów, Krystyna Baner, autorka relacji z podróży Zygmunta III do Szwecji w 1593 r. zob. K. Tysszkowski, *Z dziejów wyprawy Zygmunta III do Szwecji w r. 1598*, Lwów 1927, s. 6.

Bielke Eryk, brat Ture, towarzyszył Zygmuntowi III w podróży do Polski w 1587 r. W 1588 r. odesłany do Jana III, podobno w celu zbadania nastrojów panujących w Szwecji w stosunku do następcy tronu. Przygotowywał zjazd w Rewlu w 1589 r.⁶ Wróciwszy wraz z Zygmuntem III z Estonii pośredniczy, obok Gustawa Brahego i Lamberta Wradera, w rokowaniach między królem a Habsburgami⁷. Przeciwno niemu, jak i dwu jego towarzyszom zwrócone są oskarżenia szlachty zgromadzonej na zjeździe w Lublinie (kwiecień 1592): „tajemne rade Król IMć (z nimi) mie-wa, z którymi de suarum rerum zawiera jako teraz o małżeństwie jako o odjeżdżaniu”⁸. W 1592 r. przebywa jeszcze w Polsce.

Bielke Ture (ur. 27 maja 1548 w Åkerö, ściany 20 marca 1600 w Linköping). 8 października 1581 r. poślubił Małgorzatę Sture ur. 16 listop. 1547, zm. 5 grudnia 1617 r., córkę Svanta Stenssona Sture⁹. Wyższe wykształcenie odebrał na uniwersytetach w Wittenberdze (zapisany 5.VIII.1562), w Greifswaldzie (24.XII.1563), we Frankfurcie n/Odrą (1570) i w Padwie (1572). W czasie długoletniej peregrynacji odwiedził Włochy, Francję, Niemcy i Polskę. Wysłany przez Jana III do Polski (instrukcja z 12 września 1587) przebywa tu do czasu zjazdu w Rewlu (1589). W 1593 r. wrócił do Polski (instrukcja z 26 maja tego roku). Towarzysząc Zygmuntowi III w jego pierwszej podróży do Szwecji, pozostał w ojczyźnie i zbliżył się do obozu ks. Karola. W 1598 r. był jednym z wodzów ks. Karola, przez co jednakże nie uniknął katowskiego miecza w 1600 r.¹⁰

Brahovie.

Można rodzina Brahów, hrabiów na Visingsborgu, baronów Rydboholm, panów na Lindhalmen, Lyckås i Axholmie, była ściśle związana z dworem Zygmunta Wazy. Bracia: Abraham, Eryk, Gustaw i Magnus przebywali od najmłodszych lat Zygmunta III w jego otoczeniu, stąd późniejsze więzy, jakie łączą ich z elektem polskim i znaczenie, jakie mieli u niego.

Brahe Abraham, hrabia na Visingsborgu, pan na Rydboholm, Lindholmen, dziedzic Brahelinna, Dimbo, Ulrstop i Skoftety (ur. 25 marca 1569 w Rydboholm, zm. tamże 16 marca 1630) 13 marca 1599, poślubił Elzę Gyllenstierna z Lundholm, ur. 6 lutego 1577, zm. 25 listop. 1650, córkę Nilsa Göranssona G.¹¹ Abraham B. autor relacji z pierwszej podróży Zygmunta III do Szwecji, przebywał w Polsce od 1587 do 1593 r. W następnych latach przebywał w Szwecji w otoczeniu Anny Wazówny. W 1598 schronił się do Polski, by po klęsce Zygmunta III w Szwecji złożyć na ręce ks. Karola (29 października 1598) pismo z prośbą o przebaczenie. W latach następnych pozostaje na służbie dyplomatycznej u ks. Karola.

Brahe Eryk, hrabia na Visingsborgu, pan na Lindholmen dziedzic Alvom (ur. 4 września 1552 w Sundholmen, zm. 15 kwietnia 1614 r. w Gdańsku) 24 czerwca 1582 r. poślubił ks. Elżbietę z Bruńswiku — Lüneburg, ur. 18 września 1553, zm. 6 sierpnia 1618, córkę ks. Otto¹². W wieku lat 23 (1575 r.) Eryk zostaje ochmistrem

⁶ K. Lepszy, *Rzeczpospolita Polska*, s. 35.

⁷ *Ibid.*, s. 80 przyp. 1. Eryk B. figuruje w spisach dworu szwedzkiego Zygmunta III w 1592 r. AGAD, Rach. król., Rkps 293a, k. 49.

⁸ *Scriptores Rerum Polonicarum*, t. XXXI, s. 29.

⁹ Tor Berg, SBL, t. IV, s. 210—214.

¹⁰ Polskę odwiedzali również bratankowie Eryka i Ture — Svante i Sven Bielke, synowie Högenkiłda, zw. Elgenstierna. Svante był przez pewien czas w Warszawie u Zygmunta, Sven przebywał w 1602 r. w Toruniu, zob. J. Trypućko, *Svenskarna i Polen under Sigimund III*, „Svivo Polonica” 1942, Nr IV, s. 44.

¹¹ B. Boëthius, SBL, t. V, s. 665—673, Abraham i jego bracia byli synami Pera Brahe (zm. 1 września 1590) postać szwedzkiego do Polski w 1564 r.; *ibid.*, s. 641.

¹² S. Tunberg, SBL, t. V, s. 658—660; J. Trypućko, *op. cit.* s. 40.

dworu małego ks. Zygmunta Wazy. W 1582 r. powołano go na dwór Jana III w randze komornika (kamerjunker). Eryk odznaczać się musiał dużą kulturą osobistą i orientacją w polityce zagranicznej, jeżeli w 1583 r. (21 czerwiec) powierzono jemu i jego bratu Magnusowi misję dyplomatyczną do dworów angielskiego i szkockiego, a w 1587 r. przydzielono go do boku podkanclerzego Eryka Sparrego udającego się na polską elekcję. Od pierwszych chwil pobytu Zygmunta III w Polsce Eryk towarzyszył mu jako marszałek jego dworu szwedzkiego. Z tytułem tym występuje już w sierpniu 1587¹³. O silnych więzach łączących Eryka z Zygmuntem III świadczy fakt przyjęcia przez tego pierwszego wiary katolickiej (1591 r.). Do Szwecji wraca w 1593 r. towarzysząc w podróży Zygmuntomu III. Z podróży tej pozostawił tzw. kalendarium¹⁴. W 1594 r. Eryk mianowany zostaje, wraz ze swym bratem Gustawem, namiestnikiem Sztokholmu (7 maja) oraz prowincji Uppland i Norrland (14 lipca). Wynagrodzono go poza tym dzierżawą w Uppland¹⁵. Pozostawiony przez Zygmunta III w Szwecji jako jeden z głównych przywódców stronnictwa regalistycznego, nie oparł się jednak Eryk silnej opozycji ks. Karola Sudermańskiego i już w lecie 1565 r. rezygnuje wraz z bratem z godności namiestnika stolicy. Przebywać odtąd będzie w dziedzicznej posiadłości Visingsborg, próbując przygotować skuteczniejszą kontrakcję wobec stryja Zygmunta III. Po politycznej klęsce na zjeździe w Suderköping (6 sierpnia 1596) poselstwa królewskiego, któremu przewodniczył Eryk, wyjeżdża on w 1597 r. do Polski. O zajęte przez ks. Karola majątki Eryka B. oraz o przywrócenie go do jego urzędów i godności, upomina się m.in. wysłany w lutym 1598 r. na sejm do Uppsali S. Łaski¹⁶. W 1598 r. Eryk wraca ponownie do Szwecji, tym razem pod osłoną wojsk królewskich. Jako pełnomocnik Zygmunta III rokować będzie z ks. Karolem po bitwie pod Stångebro. Wiążąc swe losy z losami Zygmunta III, nie zrezygnował jednocześnie Eryk B. z możliwości dojścia do władzy przez pojednanie się z ks. Karolem. Do wspólnego porozumienia doszli oni wiosną 1599 r. i Eryk oddał poważne usługi ks. Karolowi przy zwalczaniu stronników Zygmunta III. Dwulicowa polityka, jaką prowadził zawiodła go całkowicie. Skompromitowany u ks. Karola, pozbawiony tytułu hrabiowskiego, ucieka jesienią 1600 r. do Polski, gdzie wrogo przyjęty przez króla i jego otoczenie nie odzyskał nigdy swej dawnej, wpływowej pozycji. Resztę życia spędził w Gdańsku wspierany finansowo przez przyjaciół.

Gustaw B. hr. na Visingsborgu, baron na Sundholmen pan na Borkholmie (ur. 8 marca 1558 w Rydboholm, zm. 10 stycznia 1615 w Gdańsku)¹⁷, komornik Zygmunta Wazy od 1587 r., podkomorzy królewski od 1593 r. Wychowany na dworze królewskim wraz z potomstwem Jana III, związał swe losy polityczne i osobiste z Zygmuntem III i jego siostrą Anną, której był romantycznym wielbicielem. Gustaw przerastał swego brata Eryka inteligencją i zdolnościami i był niewątpliwie jedną z najwybitniejszych postaci w otoczeniu króla. Do Polski przyjechał razem z Zygmuntem III w 1587 r. Do czasu pobytu w Polsce królowy Anny Wazówny Gustaw zajmuje na dworze pozycję drugoplanową i pozostaje w swych poczynaniach pod silnym wpływem Jana III. Na zjeździe w Rewlu Brahe odegrał wybitną rolę, występując wobec Jana III za pozostawieniem Zygmunta III w Polsce oraz pośrednicząc między

¹³ Z tytułem tym występuje Eryk Brahe w utworze *Oratio Nomine...* (mowa na elekcji w sierpniu 1587), r. wyd. 1587, b.m.d. zob. *Estreicher, Bibliogr. pol.* t. XXIX, s. 106, oraz w dedykowanym mu utworze Macieja Stratmmana gdańszczanina *Carmen elegiacum de adventu in Prussiam*, *ibid.*, t. XXIX, s. 325.

¹⁴ K. Tyszkowski, *Z dziejów wyprawy...*, s. 6.

¹⁵ SBL, t. V, r. 658–660; S. Łubieński, *Droga do Szwecji w 1593 r.*, Petersburg i Mohilew, 1855, s. 43.

¹⁶ P. Piasecki, *Kronika*, s. 141.

¹⁷ B. Boëthius, SBL, t. V, s. 660–665; J. Trypućko, *Svenskarna i Polen*, s. 39–40; K. Lepsz, *Rzeczpospolita*, s. 47–48 i in.

podkanclerzym W. Baranowskim a królem szwedzkim. Reakcja zawiedzionego w swych planach Jana III dotknęła m.in. Eryka Brahego, pozostającego odtąd w niełasce u króla szwedzkiego, a także i Gustawa, przed działalnością którego ostrzegał ojciec Zygmunta III w liście z 26.XII.1590¹⁸. Wyzwolenie się spod wpływów Sztokholmu i dominująca pozycja, jaką zdobywa teraz Gustaw przy osamotnionym po odejściu siostry Zygmunca III, pozwoliła mu rozwinąć dalekosiężną a ryzykowną politykę prohabsburską. Na głównego przywódcę zakulisowej polityki króla polskiego „mianuje” go sam cesarz, dziękując mu w liście z 27 lutego 1591 za akcję na tym polu¹⁹. W 1591 r. nawiązuje Gustaw bezpośredni kontakt z dworem cesarskim w czasie podróży do Wiednia i Grazu via Monachium (10 kwietnia 1591 jest jeszcze w Niepołomicach, 16.VI. spotykamy go w Wiedniu, skąd wraca do Polski 19 lipca tego roku²⁰). W roku 1593 Zygmunt III powierza mu misję do Danii (audiencja u Krystiana IV — 1 lipca tego roku), a stąd miał udać się do Szwecji z zapowiedzią przybycia króla. Po objęciu tronu szwedzkiego przez Zygmunta III Gustaw mianowany zostaje 21 lipca 1594 namiestnikiem Sztokholmu, Upplandi i Norrlandi (patrz E. Brahe — s. 171). W Szwecji przebywa do 1597 r., kiedy to wraz z bratem Erykiem uchodzi do Polski. W czasie drugiej wyprawy Zygmunta III do Szwecji w 1598 r. obejmuje Gustaw Brahe dowództwo nad szwedzkimi oddziałami króla. Pogodzony, jak i Eryk, z ks. Karolem otrzymał odeń dziedzicznie dobra w zachodniej części Gotlandii (Rångedala i Hållestads w powiecie Äs). Zmuszony do ucieczki ze Szwecji w 1599 r., zachował — w przeciwieństwie do Eryka — zaufanie Zygmunta III, pozostając w dalszym ciągu w najbliższym jego otoczeniu i służąc mu odtąd jako dowódca wojskowy (marszałek polny — „fältmarskalk”). Wybitne stanowisko Gustawa Brahe przy boku Zygmunta III nie uszło uwagi szlachty polskiej, która nie bez racji widziała w osobie podkomorzego, głównego inspiratora antypolskiej polityki króla. Dla niezbyt wtajemniczonego w gabinetowe intrygi szlachcica, najkarygodniejszymi „przestępstwami” Brahego była jego zapobiegliwość w gromadzeniu nadań i przywilejów. Mówiono o nim: „jest grafik Szwed, przez którego siła rzeczy idzie; on, choć ignarus rerum, jeno za pieniądze i już z Bucellą a żydy praktykę wziął. Jakoż za 1000 czerwonych złotych namówił króla, że cło najął na Litwie, za czym szkodzi król 10 000 każdy rok”²¹. Innym znanym nam przywilejem na rzecz hr. na Wisingsborgu był akt wydany 14 lipca 1588, w którym Zygmunt III udzielił Brahemu i Edwardowi Fortunatowi, mgr badeńskiemu, prawa eksploatacji wszelkich rud metali i minerałów na Baciej Górze²².

Brahe Magnus hr. na Visingsborgu, pan na Rydboholm, Lindholmen, Lyckås i Axholm. (ur. 25 września 1564 w Tynnelsö, zm. 3 marca 1633 w Sztokholmie). Poślubił 1° 19 listop. 1594 Brit Stensdotter-Levenhaupt, ur. 23 kwietnia 1567, zm. 20 maja 1611, córkę Sten Erikssona Leijonhuvud’a, 2° 18 października 1618 Elenę Bielke, ur. 28 maja 1592, zm. 18 sierpnia 1651, córkę Klasa Nilssona Bielke²³. Magnus odegrał w historii Polski i Szwecji skromniejszą rolę niż jego bracia, Eryk i Gustaw. W latach 1587—1593 przebywał w Polsce na dworze królewskim. Obowiązki podkomorzego królewskiego pełnił w latach 1590—1594. Po klęsce militarnej króla w Szwecji

¹⁸ SBL, *ibid.*, mimo to uzyskał Gustaw w Rewlu potwierdzenie swych praw do Borkholmu, K. Lepsz y, *op. cit.*, s. 76.

¹⁹ K. Lepsz y, *op. cit.*

²⁰ *Ibid.*, s. 298; AGAD, Rach. król. Rkps 291, k. 60.

²¹ K. Lepsz y, *Rzeczpospolita*, s. 48; Mikołaj Bucella, medyk nadworny Stefana Batorego i Zygmunta III.

²² *Ibid.*, s. 47.

²³ B. Boëthius, SBL, t. V, s. 665—673.

w 1598 r. Magnus uznał władzę ks. Karola. Odtąd zarządzał prowincjami Uppland i Norrland²⁴.

Bonde Lindorm (v. Nilsson Lindorm), Fin, sekretarz królewski (1596 r.). Prawdopodobnie jego deleguje m.in. Zygmunt III na sejm w Suderköping w 1596 r.²⁵ W 1598 r. B. razem z Sten Axelssonem Banérem i Olof Sverkerssonem bierze czynny udział w przygotowaniach do drugiej wyprawy króla do Szwecji²⁶.

Brakel Reinold, przybył do Polski razem z Zygmuntem III jako pachole królewskie²⁷. W latach następnych wyrósł na głowę znacznego rodu w Inflantach, a w 1597 r. wraz z D. Hilchenem i Ottonem Dönhoffem reprezentuje tę prowincję na sejmie warszawskim²⁸.

Brand Henrik Jakobsson, Fin, koniuszy królewski (1598). W 1603 r. uciekł do Szwecji. Wzięty w niewolę pod Kircholmem w 1605 r., zmarł w 1606 r. w Krakowie²⁹.

Brask Peter (ur. ok. 1558, zm. ok. 1605 w Polsce)³⁰, Fin, bratanek Nilsa Hansona B., sekretarza Jana III. Studia kończył w kolegium w Riddarholmen (1576—1577 r.), gdzie przyjął wiarę katolicką, następnie w Dillingen i w Col. Germanicum w Rzymie. (24 stycznia 1578 — 6 kwiecień 1580). 7 stycznia 1589 powołany został na sekretarza króla Jana III, a od 1590 do 1593 pełni tę funkcję u Zygmunta III. W latach 1594—1597 przebywał w Szwecji pełniąc urząd wójta w Drottningholms. Sejm w Söderköping (1596) nadał mu prawo swobodnego wyznawania wiary. W 1597 Brask wrócił do Polski. Obok Eryka Ribbinga i Jana Bultiusa był on najczynniejszym sekretarzem na szwedzkim dworze Zygmunta III. Znany był też jako autor pamfletów skierowanych przeciwko ks. Karolowi Sudermańskiemu.

Bultius Johannes Tidikindi (Jöns Tidiksson Bult; w rękopisach: Joa Bolo v. I. Tÿdieh w. I. Boltoss v. Joan Bulth; ur. ok. 1558, zm. chyba w Polsce) sekretarz Zygmunta III. Wykształcenie uzyskał w kolegiach jezuickich w Riddarholmen (1576), w Dillingen (wrzesień 1577), w Col. Germanicum w Rzymie (24 styczeń 1578 — 7 lipiec 1584). W czasie studiów, przed 1577 r. przyjął wyznanie rzymskokatolickie. Po powrocie do kraju powołany zostaje B. 1 listopada 1585 r. na stanowisko sekretarza króla Jana III, a następnie przydzielono go do dworu Zygmunta III, z którym przyjeżdża do Polski. W kancelarii króla zajął Bultius centralną i wpływową pozycję, prowadząc bardzo szeroką korespondencję z najwybitniejszymi osobistościami z królestwa szwedzkiego. Z obfitej zachowanej korespondencji Bultiusa wynika, że posiadał on dosyć duże wpływy w rodzinnym swym kraju i utrzymywał stały kontakt pomiędzy Zygmuntem III a Szwecją. Na dworze Zygmunta III Bultius spośród 12 Szwedów (1591 r.) posiadał najwięcej, bo 6 osób towarzyszących mu i tyleż koni³¹. Szwecję odwiedził w 1598 r., wypełniając poleconą mu przez króla misję od-

²⁴ W Polsce przebywały przez pewien czas dwie siostry Brahów: Magdalena, żona Jana Sparre, ochmistrzyni ks. Anny Wazówny w latach 1592 do ok. 1604 oraz Sigrid Brahe, żona Jana Gyllenstierna gorliwego stronnika Zygmunta III. Towarzyszyła ona mężowi na wygnaniu w Polsce (od 1599 r.). Pochowana w Cieszynie; zob. J. Trypućko, *Svenskarna i Polen*, s. 40—41.

²⁵ Zob. *Archiwum domu Sapiehów*, wyd. A. Prochaska, Lwów 1892, s. 134, przyp. 2.

²⁶ Zob. SBL, t. II, s. 646. W Polsce przebywał również przez pewien czas na dworze Anny Wazówny (1603 r.) Jöns Tordsson Bonde — zob. J. Trypućko, *Svenskarna i Polen*, s. 48.

²⁷ W. Dobrowolska, *Do dziejów dworu królewskiego w Polsce*, s. 327—328. Spis dworu z 27 XII 1587 r.

²⁸ Estreicher, op. cit., t. XIII, s. 310.

²⁹ J. Trypućko, *Svenskarna i Polen*, s. 48.

³⁰ B. Lindén, SBL, t. VI, s. 69—71; J. Trypućko, *Svenskarna i Polen*, s. 48.

³¹ AGAD, Rach. król. Rkps 293a, k. 24.

należenia relikwii św. Brygidy ze splądrowanego klasztoru w Vadsten. Od chwili powrotu B. do Polski jego dalsze losy są nieznane ³².

Cuprimontanus Piotr (v. Caprimontanus) (ur. w 1547 r., zm. w 1589 r. w Wilnie), Szwed z Arozji. Wykształcenie zdobył w seminariach papieskich w Ołomuńcu (zapisany 12 października 1579), w Braniewie (wpisany 25 kwietnia 1584), a następnie w Wilnie. Wysoko ceniony przez Possevina. W 1587 r. jako kapłan i magister nauk wyzwolonych wyjechał do Szwecji na dwór Zygmunta, gdzie spełniał obowiązki kaznodziei. Funkcję tę pełnił również i w Polsce. Zmarł nagle na zakaźną chorobę w czasie pobytu króla w Wilnie w 1589 r. ³³

Erici Gabriel z Uppsali (ur. ok. 1566), w latach 1580 (27 sierpnia) — 1585 (12 sierpnia) ³⁴ studiował w seminarium papieskim w Braniewie. Potem przebywał na dworze Zygmunta III. Inny Ericus Erici, Fin, syn biskupa z Abo Erika przebywał w Polsce w latach 1600—1604. W czasie pobytu na dworze królewskim przyjął wiarę katolicką ³⁵.

Feuchtin Izaak (Fertinus v. Feuctinus v. Feuchtinus v. Feustinus, ur. w 1560 r., zm. 25 maja 1607), syn Piotra, zaufanego sekretarza Jana III ³⁶. Studiował w seminariach papieskich w Ołomuńcu (wpisany 7 września 1580 r.), Wilnie (grudzień 1583—1585), w Braniewie. Skierowany przez Possevina do Szwecji zostaje tam nadwornym kapelanem Zygmunta Wazy. Razem z nim przybywa w 1587 r. do Polski. Na polecenie króla zostaje wybrany 13 sierpnia 1590 r. w poczet kanoników wileńskich.

Fleming Claes Hermansson zw. „Lehtis”, Fin, używany był na dworze Zygmunta III do prowadzenia spraw ekonomicznych. Popadłszy w niełaskę odjechał do Szwecji ³⁷.

Fleming Johan, Fin, komornik Zygmunta III. W Polsce przebywał w latach 1597—1598 ³⁸.

Fleming Mikołaj, Fin, dworzanin królewski ³⁹.

Graben Samuel (v. Graven v. Graben Svecus). Studiuje w seminarium papieskim w Braniewie (18 listop. 1581—1585). 2 października 1585 r. udaje się na dalsze studia do Pragi, a następnie do Rzymu, gdzie zdobywa tytuł doktora medycyny. Po powrocie do Polski służy u opatów pelplińskich. Występuje w źródłach jako sekretarz królewski, prawdopodobnie tytularny ⁴⁰.

³² Brat Jana, Sven Tidiksson B. był sekretarzem ks. Karola Sudermańskiego; *ibid.*

³³ J. Popla tek, *Wykaz alumnów seminarium papieskiego w Wilnie 1582—1773*, „Ateneum Wileńskie” t. XI (1936), s. 228; G. L ü h r, *Die Matrikel*, s. 38—39, podaje odmiennie niż Popla tek, że Piore C. opuścił seminarium w Braniewie w 1589 r. (?) oraz że spełniał obowiązki kapelana Zygmunta III.

³⁴ G. L ü h r, *Die Matrikel*, s. 31, inne źródła podają daty: 1582 r., 23 sierpień 1580 r.

³⁵ J. T r y p u ć k o, *Svenskarna i Polen*, s. 48.

³⁶ J. P o p l a t e k, *op. cit.*, s. 223; G. L ü h r, *Die Matrikel*, s. 26.

³⁷ J. T r y p u ć k o, *Svenskarna i Polen*, s. 49; W październiku 1593 r. wpisany do metryki uniwersytetu w Królewcu?, zob. G. E r l e r, *Die Matrikel der Albertus Universität zu Königsberg*, t. II, Leipzig 1911/12, s. 120.

³⁸ J. T r y p u ć k o, *Svenskarna i Polen*, s. 49.

³⁹ K. L e p s z y, *Rzeczpospolita*, s. 63.

⁴⁰ G. L ü h r, *Die Matrikel*, s. 35—36. Według innych źródeł Samuel G. był Szwedem z Monchetor k. Arozji (ur. 1563). Z seminarium braniewskiego przeniesiony zostaje do Wilna. Przed 1590 r. opuścił miał seminarium i udał się do Szwecji, zob. J. P o p l a t e k, *Wykaz alumnów*, s. 225; Znany jest także Piotr G. dr obojga praw, sekretarz król. (1623); zob. G. L ü h r, *Die Matrikel*, s. 49.

Grön Ivar Bartelsson, Fin, przewoził listy i rozkazy królewskie z Polski do Szwecji ⁴¹.

Gyllenstierna Eryk (v. Guldenstern, v. Gudenstern) ur. ?, zm.: albo w Warszawie w 1636 r. i tu pogrzebany, lub: zm. po 1646 r. pochowany w Wormditt w Ermland; żona Anna Roos. Syn kanclerza Nilsa Göranssona G., brat Axela i Jana. Przybył do Polski jako pacholę królewskie w 1587 r. razem z dworem Zygmunta III. W latach następnych mianowany został komornikiem królewskim i burgrabią w mieście Rössel. Gorliwy katolik w przeciwieństwie do dwóch swoich braci, Axela i Jana. Rodzina G. osiadła na Pomorzu Gdańskim, spolszczyła się i w piastowała godność kasztelana gdańskiego (Maksymilian syn Eryka i Zygmunt syn Jana) ⁴².

Horn Arvid Henriksson, Fin, przybył do Polski razem z dworem Zygmunta III w 1587 r. ⁴³

Horn Jakob Klasson, Fin, komornik Zygmunta III. (zmarł w Polsce; kawaler). Zbiegł do Polski przed prześladowaniami ks. Karola. Straciwszy majątek w Szwecji utrzymywał się z pensji królewskiej ⁴⁴.

Jussoila Jan, Fin. Pochodził z miasta Raumo ⁴⁵. W 1578 r. z dziesięcioma młodymi Szwedami udaje się na studia do Col. Germanicum w Rzymie. W maju 1580 r. przenosi się do kolegium praskiego, gdzie uzyskuje święcenia kapłańskie. Przed 1584 r. miał być w seminarium papieskim w Braniewie. W 1584 r. wysłany został przez swego opiekuna Possevina do Szwecji, gdzie podejmuje obowiązki kapelana ks. Zygmunta Wazy, z którym następnie przyjeżdża do Polski. W uznaniu jego zasług zostaje powołany na kanonik wileńską jak również na probostwo w Parnawie. Wróciwszy po pewnym czasie do Szwecji zostaje ujęty przez ks. Karola i stracony.

Jussoila Józef, brat Jana 1 maja 1586 wpisany zostaje do metryki seminarium papieskiego w Braniewie, które kończy jako alumn królewski (od 1588 r.). Dalsze studia kontynuuje w Rzymie. Wróciwszy do Polski przebywa na dworze królewskim, używany tam do różnych misji politycznych. Uzyskawszy święcenia kapłańskie zostaje kapelanem nadwornym. Podobno miał być uprowadzony do Szwecji ⁴⁶.

Levenhaupt Axel v. Lövenhaupt, v. Leijonhuvud, hrabia, katolik. Ściśle związany z dworem Zygmunta III. W Polsce przebywa w 1593 r. Towarzyszy królowi w jego drugiej wyprawie do Szwecji (1598), z której pozostawił relację ⁴⁷.

Liliehök Lindorm; w latach dziewięćdziesiątych przebywa na służbie u Zygmunta III. Katolik ⁴⁸.

⁴¹ J. Trypućko, *Svenskarna i Polen*, s. 49.

⁴² W. Dobrowolska, *Do dziejów dworu król.*: Spis dworu z 27 grudnia 1587; Axel G. (ur. 1573) kawaler, zmarł w Polsce. Jan (żona Sigrid Brahe) od 1599 r. przebywa w Gdańsku, synowie: Jan, Kazimierz i Zygmunt. Dwaj pierwsi wychowani zostali na dworze Anny Wazówny i po jej śmierci wrócili do Szwecji. Zygmunt (ur. 1598) położył duże zasługi dla swej nowej ojczyzny. Zm. 1666 lub 1668 w Gdańsku jako kasztelan gdański. Zob. J. Trypućko, *Svenskarna i Polen*, s. 41–42.

⁴³ J. Trypućko, *Svenskarna i Polen*, s. 49.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ G. Lühr, *Die Matrikel*, s. 25; J. Trypućko, *Svenskarna i Polen*, s. 29.

⁴⁶ Ibid. Braćmi Jana i Józefa byli: Michał (15 listop. 1579 w sem. pap. w Braniewie, zm. 15 listop. 1582) i Wawrzyniec (25 kwietnia 1586 w Braniewie) zm. w Warszawie w 1588. G. Lühr, *Die Matrikel*, s. 29, 40.

⁴⁷ K. Tyszkowski, *Z dziejów wyprawy Zygmunta III*, s. 6, M. Dzieduszycki, *Rys dziejów kościoła katolickiego w Szwecji*, Kraków 1875, s. 119.

⁴⁸ K. Tyszkowski, op. cit., s. 129; podobno towarzyszył mu brat.

Laurentius zw. Arosiensis (v. Aboensis). Studia kończył w seminarium papieskim w Braniewie (od 10 lutego 1581 — do końca 1582 r.) i w Dorpacie (od 28 lutego 1581). Następnie służył jako dworzanin na dworze Zygmunta III⁴⁹.

Magni Laurentius (ur.?, zm. 1595 r.), siostrzeniec ostatniego arcybiskupa Uppsali Olafa M. W 1553 r. Laurentius był klerikiem w Germanicum w Rzymie. W 1578 r. przebywa w seminarium papieskim w Braniewie, gdzie święcenia uzyskał z rąk M. Kromera. Razem z Possevinem udał się do Szwecji. Tam powołano go na kapelana Zygmunta Wazy. W 1586 r. spotykamy go jako spowiednika klasztoru Vadstena. Zmarł na tym stanowisku na rok przed upadkiem klasztoru⁵⁰.

Montanus Matthias (ur.?, zm. 2 lutego 1650)⁵¹. Nauki pobierał w seminarium papieskim w Braniewie (od 25 kwietnia 1586 r.). Jako alumn królewski (od 26 maja 1587) przeniósł się do seminarium w Wilnie i w tym samym jeszcze roku wyjeżdża na studia teologiczne do Rzymu. Po powrocie przebywał na dworze Zygmunta III jako kapelan a następnie, wynagrodzony kanonią warmińską, zasłynął jako dobroczyńca i fundator kolegium braniewskiego. W źródłach występuje z tytułem kapelana dworskiego i sekretarza królewskiego.

Olai Andrzej (ur. w 1566 r., zm. ?), wieśniak z Norwegii⁵². W 1584 r. (21 lipca) rozpoczął studia w seminarium papieskim w Braniewie, kontynuowane następnie w seminarium wileńskim (od 1587 r.). W 1592 r. powraca do Szwecji, gdzie uzyskawszy święcenia kapłańskie służy na dworze królewskim jako kapelan. Następnie administruje dwoma kościołami w Luleaa (prow. Norbotten) w Szwecji.

Palmerius Jerzy; po studiach w seminarium papieskim w Braniewie (od 28 marca 1581) w Ołomuńcu (wpisany 8 września 1583), gdzie zdobył tytuł mistrza nauk wyzwolonych, udał się do Szwecji. Miał być sekretarzem królewskim⁵³.

Påvelsson Juusten Kasper, Fin. Po studiach w Braniewie służył jako komornik na dworze Zygmunta III. W 1598 r. wraca do Szwecji⁵⁴.

Posse Göran Knutsson (zm. 1616 r. w Gdańsku), tytułarny kanclerz szwedzki był faktycznym przywódcą emigracji szwedzkiej w Polsce i autorem gryzącej satyry na krwawe rządy Karola IX „Hertigh Carls Sliaktarebenck” (1617). W 1597 r. zbiegł ze Szwecji na dwór Zygmunta III, ale już w rok potem wrócił do ojczyzny z wojskami królewskimi. Ujęty przez ks. Karola skazany został na śmierć. Ułaskawiony, ucieka w 1603 r. do Polski, gdzie przyjęty został przez króla z wielkimi względami⁵⁵. Jako jeden z najbliższych doradców Zygmunta III poświęcił wiele energii na umocnienie wpływów króla w Szwecji. W 1598 r. wysłał do Polski swych sy-

⁴⁹ G. Lühr, *Die Matrikel*, s. 36; J. Trypućko, *Svenskarna i Polen*, s. 30.

⁵⁰ G. Lühr, *Die Matrikel*, s. 24—25.

⁵¹ *Ibid.*, s. 40, 182; J. Poplatek, *Wykaz alumnów*, s. 229; J. Trypućko, *Svenskarna i Polen*, s. 31.

⁵² J. Poplatek, *Wykaz alumnów*, s. 230; G. Lühr, *Die Matrikel*, s. 39. Na dworze służył także Piotr Andrzej (ur. 1572 r.) powinowaty Wawrzyńca Olai, alumn seminarium w Braniewie, Wilnie i Ołomuńcu (1580—1590); *ibid.*, s. 31.

⁵³ G. Lühr, *Die Matrikel*, s. 34; znany jest także Mikołaj P. (ur. 1588) alumn semin. braniewskiego, dr obojga praw sekretarz Zygmunta III i Władysława IV, *ibid.*, s. 60.

⁵⁴ J. Trypućko, *Svenskarna i Polen*, s. 30: być może jest to Casparus Justen; wpisany został do metryki seminarium w Braniewie w 1590 r. (1591?); według umieszczonej tam notatki miał służyć na dworze: por. G. Lühr, *Die Matrikel*, s. 44. Jeden z Påvelssonów, Hans służył w latach dziewięćdziesiątych XVI w. na dworze Anny Wazówny jako koniuszy. Zob. H. Almqvist, *SBL*, t. 2, s. 24.

⁵⁵ J. Trypućko, *Svenskarna i Polen*, s. 37—39; bracia Gorana Knatssona, Axel, Lindorm i Nils przebywali pewien okres czasu w Polsce.

nów Gabriela (ur. 1590, zm. w Gdańsku w 1631 lub 1632) i Knuta (ur. 1592). Gabriel zastąpił potem ojca w kierowaniu polityką emigracji szwedzkiej. Knut pogodził się w 1624 r. z Gustawem Adolfem i wrócił do ojczyzny. Obaj przebywali przez pewien czas na dworze królewskim.

Rask Mikołaj (v. Raszk v. Raszko), sekretarz królewski. Źródła wspominają jego pobyt na dworze w latach 1590—1591⁵⁶.

Rasmusson Piotr, sekretarz królewski, uczestnik drugiej wyprawy Zygmunta III do Szwecji (1598). W październiku 1598 król polecił mu opracować relację z tej podróży⁵⁷.

Ribbing Erik Pedersson (v. Rijbink, v. Ribink, v. Rijbinus, v. Rubin), Fin, sekretarz królewski. Jedną z najważniejszych postaci kancelarii szwedzkiej Zygmunta III. Jego obecność w Polsce poświadczona jest przez źródła od r. 1589. Przed 1605 r. miał powrócić do ojczyzny⁵⁸. Na dworze Zygmunta III przebywali poza tym: Herber i Lindorm „Rubinowie”, którzy przybyli do Polski wraz z dworem w 1587 r., oraz Mauritze Christoffersson Ribbing⁵⁹.

Sarfv Sigfrid Henriksson, Fin, sekretarz Zygmunta III w 1588 r. Występuje na dworze także w 1599 r.⁶⁰

Slatte Claes Vernersson, Fin. W Polsce przybywa od 1597 r. pełniąc służbę na dworze królewskim. W 1598 r. był namiestnikiem w Weissenstein w Estland. Po zwycięstwie ks. Karola ucieka do Polski, którą w 1600 r. opuszcza⁶¹.

Sparre Eryk Larson (ścięty w 1600 r.; żona Ebba Brahe)⁶² kanclerz królestwa szwedzkiego. Położył wielkie zasługi dla Zygmunta Wazy podczas elekcji 1587 r. W 1597 r. schronił się na dwór polski. Wrócił do Szwecji w orszaku Zygmunta III pozostając po ucieczce króla w ojczyźnie. Wkrótce aresztowano go i skazano na śmierć (1600 r.). Brat Eryka Johan Larson przybył do Polski w 1592 r. jako marszałek ks. Anny Wazówny (ścięty w 1599 r. w Szwecji). Żona jego Małgorzata Brahe była ochmistrzynią dworu księżniczki. Synowie Eryka, Gustaw i Jan dosyć wczesnie przeszli na służbę królewską. Młodszy Gustaw (zm. 1627) opuścił Szwecję w 1587 r. jako dworzanin królewski. W 1600 r. miał studiować w gimnazjum toruńskim. Wkrótce obaj bracia przenieśli się do Danii, skąd Jan powrócił do Szwecji a Gustaw do Polski, przechodząc ok. 1614 r. na służbę królewską jako szambelan. Zmarł jako szambelan arcyks. Leopolda. Trzeci syn Eryka Zygmunt (ur. 1591) przebywał w Polsce.

Steinhelm Adam, jezuita, kapelan królewski. W 1596 r. przyjechał ze Sztokholmu do Polski, na dwór Zygmunta III⁶³.

Stenbock Arvid, baron (ur. 1541, zm. po 1607). W Polsce na dworze przebywał w 1596 r., następnie w lutym 1597. Na koniec w 1598 r. osiedlił się w Gdańsku.

⁵⁶ AGAD, Rach. król., Rkps 293a, k. 14—25—34; K. Lepszy, *Rzeczpospolita*, s. 201, przyp. 1, 275, 277, 279—280.

⁵⁷ K. Tyszkiewicz, *Z dziejów wyprawy*, s. 6.

⁵⁸ AGAD, Rach. król., Rkps 293a, k. 14; K. Lepszy, *Rzeczpospolita*, s. 80, przyp. 1; J. Trypućko, *Svenskarna i Polen*, s. 50.

⁵⁹ W. Dobrowolska, *Do dziejów dworu królewskiego*. Spis dworu z 27 grudnia 1587; J. Trypućko, *Svenskarna i Polen*, s. 50.

⁶⁰ *Ibid.*, s. 50.

⁶¹ *Ibid.*, s. 51.

⁶² *Ibid.*, s. 42—43.

⁶³ A. Theiner, *Schweden und seine Stellung zum heiligen Stuhl unter Johann III, Sigismund III und Karl IX*, t. III, Augsburg 1838, s. 68.

Żył jeszcze w 1607 r. Pochowano go w kościele NMP w Gdańsku. Bracia jego Olof i Eryk pozostawali również na służbie u Zygmunta III. Olof S. bawił w Polsce w 1592—1593 r., następnie w 1597 r. Brał udział w drugiej wyprawie Zygmunta III, z którym wrócił do Polski. Eryk S. działał na terenie Polski w 1597—1598 r. W Polsce pozostawił swoich trzech synów, z których Gustaw i Sten pogodzili się w 1603 r. z ks. Karolem i wrócili do ojczyzny, a Svan te S. (ur. 1578) wstąpił na służbę na dworze Zygmunta III. W 1602 r. wycofuje się ze środowiska dworskiego, lecz do Szwecji powrócił dopiero w 1613 r.⁶⁴

Sture Maurycy, hrabia. W latach dziewięćdziesiątych związany jest z dworem Zygmunta III⁶⁵.

Sundergeltus Olaus Marci (v. Olaus Sundergelt v. Olaus Finlandus). W seminarium papieskim w Braniewie przebywał bardzo krótko (od 2 grudnia 1589 do 16 stycznia 1590). Miał peścić jakieś obowiązki na dworze królewskim w Polsce⁶⁶.

Tallerus Andrzej (v. Stallerus, v. Stack, v. Stall, v. Stelle) ze Sztokholmu (ur. 1563, zm. w 1633 w Żuławkach). Gruntowne studia odbył w seminarium papieskim w Braniewie, Ołomuńcu i w kolegium Germanicum w Rzymie. W kwietniu 1593 r. wyjeżdża z Rzymu na dwór Zygmunta III, polecony królowi przez papieża. W 1594 r. zatrudniony zostaje na stanowisku kapelana dworskiego w zamku Drottningholm pod Sztokholmem. W źródłach występuje z tytułem doktora i kapelana królewskiego (1601), a w latach późniejszych jako sekretarz królewski (przed 1628)⁶⁷.

Walenty Thomae (v. Tomasz), Fin (ur. 1563). Studia rozpoczął w seminarium w Braniewie (20 czerwca 1580), a następnie kontynuował w Wilnie (od 1 marca 1587) i w Rzymie, skąd powrócił razem z Andrzejem Tallerusem. Na dworze królewskim pełnił obowiązki zakrystiana⁶⁸.

Zostacus Walenty (ur. 1565), Fin. Przebywał w seminarium papieskim w Wilnie (1590—1592). W 1592 r. odesłany został na dwór Zygmunta III⁶⁹.

II. Osoby nie zidentyfikowane

Barbisz Piotr v. Borbiesz, występuje na listach dworzan szwedzkich w latach 1591—1592⁷⁰.

Biperus Petrus v. Piperus (ur. 1568). Studiował w seminarium w Braniewie (od 20 czerwca 1580). W latach następnych miał pracować w kancelarii królewskiej⁷¹.

Bonbeilo Hartuch, pacholę (1587)⁷².

Chustezel, pacholę (27 grudnia 1587).

Ibersthen Iber, pacholę (1587).

Inderstein Darsten, pacholę (1587).

⁶⁴ J. Trypućko, *Svenskarna i Polen*, s. 44.

⁶⁵ K. Tyszkowski, *Z dziejów wyprawy Zygmunta III*, s. 6.

⁶⁶ G. Lühr, *Die Matrikel*, s. 44; J. Trypućko, *Svenskarna i Polen*, s. 31.

⁶⁷ G. Lühr, *Die Matrikel*, s. 29, 33! J. Poplatek, *Wykaz alumnów*, s. 227. Obaj autorzy niezgodni są co do lat nauki Tallerusa.

⁶⁸ *Ibid.*, s. 229; G. Lühr, *Die Matrikel*, s. 32; J. Trypućko, *Svenskarna i Polen*, s. 29.

⁶⁹ J. Poplatek, *Wykaz alumnów*, s. 234.

⁷⁰ AGAD, Rach. król., rkps 293a, k. 14; Wyliczając niżej podane nazwiska zachowują piśmienną rękopisu.

⁷¹ G. Lühr, *Die Matrikel*, s. 32.

⁷² W. Dobrowolska, *Do dziejów dworu królewskiego*. Spis dworu z 27 grudnia 1587, „Pueri sive clientes Sveci”. Wszystkie wymienione poniżej pacholęta znane mi są z tego spisu.

Johanson Hans, pacholę (1587).
 Jungsesen Haren, pacholę (1587).
 Hanzen Izen, pacholę (1593) ⁷³.
 Lurenz, kapitan (1587) ⁷⁴.
 Neikier Henrik v. Noikirek, v. Nekirk, dworzanin (1591) ⁷⁵.
 Nils Klazes, pacholę (1587).
 Pensky, Szwed? (1592) ⁷⁶.
 Pov Gabrel (Posse Gabriel?), pacholę (1587).
 von Rutenburgk Hans, pacholę (1587).
 Serschen Hermen, pacholę (1587).
 Stale Herik, pacholę (1587).
 Stubbe, Fin, służył na dworze Zygmunta III ⁷⁷.
 Szostak Petrus v. Sestag, dworzanin (1591—1592) ⁷⁸.
 Torstyn (Tohs?), dworzanin (1591) ⁷⁹.

La cour suédoise de Sigismond III Vasa de 1587 à 1600

Le problème de l'organisation de la cour royale de Sigismond III Vasa entre 1587—1600 se rattache étroitement à celui de l'émigration suédoise en Pologne à la fin du XVI-ème et au commencement du XVII-ème siècle. A la suite de l'union dynastique (1587) et, ensuite, personnelle (1594—1600) de la Suède et de la Pologne, les relations, plutôt rares jusqu'alors, entre les deux pays se resserrèrent et s'approfondissent.

Les luttes intestines divisent la population suédoise en partisans de Charles, prince de Sudermanie, et ceux de Sigismond III Vasa, roi de Pologne. Après la défaite de ce dernier, ses adhérents sont forcés à quitter la Suède et à émigrer en Pologne, et c'est parmi eux que se recrutent les membres de la cour de Sigismond III à Varsovie. Le noyau de cette cour se cristallise, d'ailleurs autour du nouvel élu au trône suédois, dès son séjour en Suède, avant son départ pour la Pologne en automne de 1587. Le maréchal de la cour est nommé avant le mois de septembre de cette année. Le prétendant évincé amène avec lui en Pologne 260 nobles suédois en qualité de courtisans, 15 pages, 8 laquais, des clairons, quelques détachements de gardes de corps et d'autres troupes. La cour suédoise de Sigismond III s'organise à part de sa cour polonaise.

Au cours de l'année 1588 plusieurs Suédois qui avaient suivi Sigismond III en Pologne reviennent en Suède, mais au mois d'août de cette année on en compte encore 100 personnes environ à la cour de Varsovie.

⁷³ AGAD, Rach. król., Rkps 344—345, k. 243.

⁷⁴ AGAD, Rach. król. Rkps 282, k. 2.

⁷⁵ AGAD, Rach. król. Rkps 293a, k. 14.

⁷⁶ AGAD, Rach. król. Rkps 293a, k. 25, 40.

⁷⁷ Syn jego Gottskalk Olofsson S. uciekł do Polski przed prześladowaniami ks. Karola. W 1599 r. skonfiskowano mu rodowy majątek; zob. J. Trypućko, *Svenskarna i Polen*, s. 51.

⁷⁸ AGAD, Rach. król., Rkps 293, k. 14, 34.

⁷⁹ AGAD, Rach. król., Rkps 293a, k. 14.

En 1589 se fait de plus en plus forte la pression de la noblesse polonaise sur le roi auquel on rappelle incessamment sa promesse de renvoyer les Suédois après son couronnement. Aussi, lors de sa rencontre avec Jean III de Suède à Rewel, Sigismond congédie une partie de sa cour suédoise (il était venu à Rewel, accompagné de 66 courtisans). De 1587 à 1600 les changements personnels à la cour royale continuent suivant les fluctuations de la situation politique en Suède. Durant ces 13 ans on voit défiler à la cour de Varsovie: un maréchal suédois, 2 chambellans, un écuyer, 24 courtisans, 4 camériers, 11 secrétaires, 14 pages, un prédicateur, 7 chapelains, 2 ecclésiastiques de rang inférieur et 3 personnages de profession indéterminée. Une liste de noms et de nombreuses données biographiques concernant tous les personnages mentionnés mettent fin à ces considérations.